

Kolmas sektori — kumppani vai kiusanhenki?

**Kolmas sektori hyvinvointi-
palvelujen tuottajana:
haasteet ja uudet
mahdollisuudet -seminaari
Helsingissä 12.4.2010**

Terveys- ja sosiaalipalvelujen muuttuvat markkinat ja kolmannen sektorin rooli uudistuvassa toimintaympäristössä olivat innoittaneet Kilpailuviraston ja Sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyöyhdistys YTY ry:n järjestämään seminaarin ”Kolmas sektori hyvinvointipalvelujen tuottajana: haasteet ja uudet mahdollisuudet”. Seminaarin pääteemoiksi muotoutuivat keskustelu kolmannen sektorin ja markkinaehtoisesti toimivien yritysten keskinäisyydestä sekä siitä, millaisia rajanvetoja eri toimijoiden välille on mahdollista tehdä. Keskustelua siitä, millaisia vaikutuksia kolmannen sektorin toimijoilla on kilpailun toimivuuteen, käytiin läpi koko seminaarin. Esittelen seuraavassa seminaarin pääpuhujien puheenvuorot, mutta jätän päivän lopuksi järjestetyn paneelikeskustelun selostuksen ulkopuolelle. Todettakoon kuitenkin, että esitysten keskeisimmät kysymykset toistuivat myös paneelistien puheissa.

Ensimmäinen seminaaripuheenvuoro oli annettu professori Risto Harisalolle, joka oli ottanut esityksensä lähtökohdaksi yhteiskunnallisen hyvän tuottamisen. Hänen mukaansa yhteiskunnallinen hyvä syntyy neljän, toisiaan täydentävän yhteiskunnallisen toimijatahon keskinäisestä, spontaanista vuorovai-

kutuksesta. Näitä toimijoita ovat valtio, alue-/paikallisyhteisöt, markkinat sekä yhteisövoimat. Kolmannen sektorin Harisalo asemoi osaksi yhteisövoimia, joiden toimintaa hän tarkasteli kolmella eri osaluueella. Yhtäältä yhteisövoimat ovat kansalaisille moraalinen lähde. Tällöin niillä tarkoitetaan pieniä yhteisöjä kuten perhettä, sukua ja yhdistyksiä. Toisaalta ne ovat näkyvätöntä kansalaisten välistä vapaaehtoista toimintaa. Tästä Harisalo käytti nimitystä aktiivinen kansalaisuus. Kolmanneksi, seminaarin teeman kannalta keskeiseksi yhteisövoimien ulottuvuudeksi Harisalo nimesi yhteisöllisen hyvän tuottamisen. Sitä voidaan yhteisövoimien toimesta tuottaa joko keskinäisissä tukiryhmissä, vapaaehtoisissa organisaatioissa tai hallituksista riippumattomien ylikansallisten organisaatioiden (Non-Governmental Organizations) toimesta. Kilpailun kannalta ongelmallisimmiksi Harisalo näki vapaaehtoiset organisaatiot. Teoriassa ne eroavat yrityksistä, sillä niiden ei toiminnassaan katsota tavoittelevan voittoa. Käytännössä niiden toiminta voi kuitenkin muistuttaa markkinoilla kilpailevien yritysten toimintaa. Kysymys siitä, milloin kolmannen sektorin toimijoihin tulisi suhtautua kuin yrityksiin, olikin Harisalon esityksen ja myös koko seminaarin läpileikkaava kysymys. Kaiken kaikkiaan Harisalo viestitti, että yhteisövoimat tarvitsevat vahvistusta ja ne tulisi ottaa yhteiskunnan ja markkinoiden toimintaa ohjaavaksi voimaksi.

Sosiaali- ja terveysministeriön puheenvuoron seminaarissa käytti ylijohdaja Raimo Ikonen. Ikosen näkökulma teemaan oli pitkälti kilpailulainsäädännöllinen. Ikonen

korosti toimintakentän dynaamisuutta: eri palveluntuottajien roolit muuttuvat jatkuvasti. Tämän hän näki järjestö- ja yrityskentälle erityisenä haasteena, sillä toimintaympäristön muutosten ennakoiminen ja niihin varautuminen voidaan nähdä eräänä toimijoiden elinehdoista. Nykyisen kilpailulainsäädännön muokkaamassa ympäristössä julkista tukea palveluntuottajille ei enää nähdä markkinoita korjaavana tekijänä, vaan sen katsotaan vääristävän markkinoita ja kilpailua. Toisin sanoen, valtio ei tule pelastamaan ongelmiin joutuneita järjestöjä tai yrityksiä. Tästä esimerkkinä Ikonen nosti esille Heinolan Reumasairaalan konkurssin keväällä 2010. Yleisesti ottaen Ikonen näki, että voittoa tavoittelemattomia toimijoita tarvitaan tuottamaan palveluita ennen kaikkea tiettyille erityisryhmille. Esitys päättyi pohdintoihin markkinoiden rajojen ja markkinatoimijoiden määrittelystä sekä markkinoiden sääntelystä. Ikonen linjasi, että kansalliset ratkaisut eivät tässä suhteessa ole enää riittäviä. Keskustelua yleishyödyllisten yritysten asemasta tulisikin käydä EU:n tasolla. Alkuna tälle voidaan nähdä EU:ssa käynnistetty keskustelu käsitteestä ”yleisen edun palvelut” (Services of General Economic Interest, SGEI).

Kunnallista palvelujärjestelmää seminaarissa edusti Kuntaliiton varatoimitusjohtaja Timo Kietäväinen. Hän aloitti esityksensä kuvaillemalla kuntakentän palvelutuotannon sekä talouden kehitystä, nykytilaa ja tulevaisuuden haasteita. Viesti ei ollut kovinkaan positiivinen: kuntien mahdollisuudet vastata tuleviin palvelutarpeisiin heikenevät. Kolmannen sektorin Kietäväinen näki käsittävän joukon

erilaisia toimijoita, joilla on palveluntuotannon kokonaisuudessa moninaisia rooleja. Kolmas sektori näyttäytyikin puheessa jatkumona, jonka toisessa päässä ovat ammattilaisten varassa yritysluontoisesti toimivat organisaatiot ja toisessa päässä vapaaehtoistyöhön toimintansa perustavat yhteisöt. Kolmannen sektorin roolin Kietäväinen näki keskeiseksi ja kasvavaksi erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon sekä vapaa-ajan toimen alueilla. Konkreettisenä esimerkkinä hän nosti esille välityömarkkinoiden kehittämisen. Kietäväisen mukaan kolmannen sektorin toimijat voivat olla avainasemassa kehitettäessä uusia toimintamalleja tällä alueella ja myös muualla. Hän kuitenkin korosti, että vapaaehtoistoiminta ei korvaa kunnan järjestämiä, ammatillisesti toimivien yhteisöjen tuotamia palveluja.

Markkinavoimien terveiset seminaariin toi pääomasijoitusyhtiö Intera Equity Oy:n toimitusjohtaja Tuomas Lang. Hänen näkemyksensä oli, että hyvinvointipalvelujen kasvavat markkinat ovat suomalaiselle yhteiskunnalle suuri mahdollisuus niiden tuodessa mukanaan uusia investointeja, työpaikkoja, verotuloja sekä uutta kotimaista yritystoimintaa. Langin mukaan palvelumarkkinoilla on alkamassa mittava rakennemuutos, jonka myötä kehitys kulkee kohti suurempia palveluyrityksiä pienten yksiköiden pudotessa suurelta osin pois markkinoilta. Myös julkisen tuotannon ulkoistaminen lisääntyy kuntien investointikyvyn ja -halun ollessa pientä. Kunnat avaavatkin palvelutuotantonsa nopeassa tahdissa kilpailulle. Lang kuitenkin kehotti kuntia kehittämään kilpailuosaamistaan, joka tällä hetkellä on Suomessa vielä lapsenkengissä. Langin mukaan kasvava hyvinvointipalvelumarkkina vetää puoleensa

pääomasijoittajia, joilla on kova usko hyvinvointipalvelusektoriin. Ulkomaisen pääoman kasvava osuus investoinneissa on Langin mukaan positiivinen asia eikä sitä tulisi nähdä uhkana. Teollisuusyritysten siirtäessä tuotantoaan ulkomaille hyvinvointipalvelut on tuotettava siellä missä asiakkaatkin ovat. Kolmannen sektorin Lang määritteli julkista palveluntuotantoa täydentävänä toimintana. Hänen mukaansa julkisen sektorin ja yritystoiminnan rinnalle jää luonnollinen toimintakenttä kolmannelle sektorille, sillä markkinoilla tapahtuvat muutokset raivaavat tilaa kaikille toimijoille. Työnjakoa eri toimijoiden välillä olisi kuitenkin selkeytettävä.

RAY:n johtaja Hannu Salokorven puheenvuoro toi esille rahoittajan näkökulman seminaarin teemaan. Esityksessä käytiin läpi lähinnä RAY:n avustusten (so. julkisen subventio) ja kilpailulainsäädännön yhteensovittamisen hankaluutta. RAY:n näkökulmasta kysymys liittyy ennen kaikkea siihen, milloin kolmannen sektorin toimijoille voidaan myöntää julkisia avustuksia kilpailun vääristymättä. Salokorven mukaan avustuksilla on merkittävä rooli kolmannen sektorin järjestöille, vaikka koko palvelujärjestelmän näkökulmasta ne ovatkin vain pisara valtameressä.

Viimeisenä seminaarissa pääsivät ääneen itse järjestöt, joita edusti YTY ry:n puheenjohtaja Pirkko Karjalainen. Esityksessään Karjalainen pohti järjestöjen roolia muuttuneessa palvelumarkkinaympäristössä, jossa uudet säädökset ja säädösten tulkinnat vaikuttavat myös järjestöjen toimintaan. Karjalainen nosti esille osuvan kysymyksen siitä, mikä järjestöjen rooli pitkälti markkinalogiikan mukaan toimivassa ympäristössä lopulta on: halutaanko järjestöt pois vääristämäs-

tä kilpailua vai tekemään vain selaista mikä ei muille kelpaa? Lisäksi hän pohti, onko markkinoilla todella tilaa kaikille toimijoille vai esiintyykö tämän suuntaisia korulauseita vain juhlapuheissa.

Kaiken kaikkiaan seminaarin esiintyjät puhuivat päivän teemoista melko yhtenäisellä äänellä. Miltei kaikki puhujat näkivät, että eri sektoreiden väliset suhteet ovat muuttumassa ja että sektorirajojen määrittely ei ole ongelmatonta. Rajanvetoja joudutaankin jatkuvasti testaamaan muun muassa julkisista tuista ja palveluiden kilpailutuksista päätettäessä. Toisaalta keskustelua käytiin siitä, millaisissa tilanteissa kolmannen sektorin toimijoita olisi kohdeltava kuten yrityksiä ja milloin niihin on sallittua suhtautua eri tavoin. Kilpailun näkökulmasta tarkasteltuna useat puhujat katsoivat, että kolmannen sektorin palveluntuottajien tulisi nykyistä herkemmin yhtiöittää toimintansa, jos se selvästi kilpailee markkinoilla elinkeinotoimintaa harjoittavien yritysten kanssa. Kolmas monessa puheenvuorossa esille noussut teema oli toimijoidenvälinen yhteistyö. Epäselväksi kuitenkin jäi, mitä tällä yhteistyöllä tarkoitetaan. Jos viestejä kuunteli positiivisin kuulokkein, kolmannen sektorin toimijat toivottiin tervetulleiksi palvelujärjestelmän kehittämistyöhön. Pessimistisimpien kuulijoiden oli kuitenkin mahdollista tulkita puheenvuorojen heijastelevan ajattelua, jossa kolmas sektori nähdään mieluisana kumppanina, kunhan se toimii alueilla, joilla muut markkinatoimijat tai julkinen sektori eivät halua toimia. Seminaarin jälkeen mieleissäni vaelteli kysymys: ajaako kilpailuneutraaliteetin turvaaminen lopulta kansalaisten ja etenkin huono-osaisten palvelujen saannin edelle?

LIINA-KAISA TYNKKYNE